

зв'язку речень у тексті, стилістичний аналіз та ін. Таким чином, під час формування уявлень про особливості побудови того чи того тексту є можливість навчати школяра створювати власне висловлювання.

Неабияку роль у навчанні мови посідає імітаційне моделювання ситуацій, завдяки чому учень потрапляє в умови, наближені до життєвих. За таких обставин навчання здійснюється через зразки монологічного й діалогічного мовлення. У такому випадку **текст є засобом створення ситуацій, на основі яких здійснюється реальне спілкування.**

Отже, лінгводидактичні та специфічні принципи виражають закономірність процесу навчання, а їх дотримання – необхідна умова успіху професійної діяльності вчителя. Усі вони пов'язані між собою і реалізуються в навчальному процесі в тісному поєднанні. Недотримання хоча б одного з принципів ускладнить реалізацію інших і призведе до зниження загальної ефективності навчання. Що ж до текстоцентричного принципу, то він забезпечує відмову від автономного вивчення мовних явищ і сприяє органічній цілісності формування мовної, мовленнєвої, комунікативної та соціокультурної компетенцій учня. З огляду на зазначене, у подальших розвідках слід більш детально обґрунтувати саме цей принцип.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Быстрова Е.А. Подходы и принципы обучения русскому языку // Обучение русскому языку в школе / Под ред. Е.А. Быстровой. – М.: Дрофа, 2004. – С. 40 – 63.
2. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: Монографія. – Луганськ, Альма-матер, 2004. – 362 с.
3. Дудников А.В. О стратегических и тактических принципах методики преподавания русского языка // Рус. яз. в шк. – 1974. – №3. – С. 13 – 18.
4. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. І.С. Олійника. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: Вища шк., 1989. – 439 с.
5. Плиско К.М. Лінгводидактичні основи організації навчання мови в загальноосвітній школі: Автореф. дис. ...доктора педагогічних наук: 13. 00. 02 / Педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – К., 1997. – 51 с.
6. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах / Колектив авторів за ред. М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 302 с.
7. Програми для середньої загальноосвітньої школи. Рідна мова. 5 – 11 класи / Л.В. Скуратівський, Г.Т. Шелехова, В.І. Новосьолова // УМЛШ. – 2001. – №4. – С. 49 – 73.

УДК 371.214.46

О.М. Бордакова

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ОСНОВА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розкрито необхідність використання міжкультурної комунікації при вивченні іноземних мов за допомогою комунікативного методу. Вказано на вплив міжкультурної комунікації на розвиток цілісної особистості.

This article gives the necessity of the use the intercultural communication during the study foreign languages with the help of the communicative method and show the influence of the intercultural communication on the development of the personality.

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграції та поглиблення міжнародних зв'язків України роль іноземних мов, як важливого засобу міжкультурного спілкування, зростає. Вивчення іноземної мови дозволяє ознайомитись з іншою європейською соціальною культурою, з різними видами державного устрою, життям та побутом однолітків, усвідомити те спільне, що є у народів, які належать до різних культур, краще зрозуміти ідею створення

єдиної Європи, механізмів загальноєвропейської інтеграції, прагнення європейських народів до спільного вирішення актуальних проблем.

Зростаюча глобалізація вимагає глибокого розуміння особливостей менталітету, стилю життя і системи моральних цінностей, якщо народи прагнуть до співпраці і спільного улаштування майбутнього світу. Відсутність взаєморозуміння зумовлена в меншій мірі наявністю помилок лінгвістичного плану, і в більшій мірі – стратегічними помилками в комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність розвитку міжкультурної комунікації відображається на законодавчому рівні та в основних державних документах про освіту: спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України №428/48 від 04.09.2000 р. “Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти”, наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2001 р. №342 “Про типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів на 2001/2002 – 2004/2005 навчальні роки”, спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України №401/52 від 12.07.2002 р. “Про критерії оцінювання учнів початкової школи” та інші. Аналіз останніх педагогічних публікацій свідчить, що характерною ознакою загального компонента змісту навчання іноземної мови є наповненість його елементами міжкультурного виміру. О. Коваленко, О. Першукова, Л.Н. Яковлева, Н.Д. Галькова вивчають окремі аспекти даного питання. Дослідники при вивченні досвіду інших європейських країн, відзначають, що одним із завдань іноземних мов є формування в учнів міжкультурної свідомості.

Мета статті – розкрити необхідність вивчення іноземної мови як умови виховання міжкультурної компетенції, що сприяє розвитку цілісної особистості, впливає на самоусвідомлення збагаченням досвіду та розуміння спільного та відмінного між різними мовами та культурами.

Виклад основного матеріалу. XXI засідання Міністрів освіти країн Європи (Афіни, 10–12 листопада 2003) визнало і узаконило міжкультурну освіту як модель освітньої політики у країнах усієї Європи і звернуло увагу на можливі шляхи перетворення міжкультурної освіти у чітко визначену, довготривалу діяльність, що передбачає досягнення поставлених цілей та розробку нормативних документів на їх підтримку, а саме:

- визначено три цілі: здатність співіснувати в умовах культурного розмаїття, вчитись жити разом у гармонії та забезпечувати якісну освіту різним верствам населення;
- система документальної підтримки включає державні освітні програми, систему управління освітою, систему підготовки вчительських кадрів.

Міністрами також було наголошено на важливості запровадження та використання в освітньому процесі таких методологій, які сприяють включенню принципів анти-дискримінації, плюралізму та справедливості. Це обов’язково має бути включено у навчальні програми підготовки вчителів, програми післядипломної освіти та курсів підвищення кваліфікації і в розвиток освітньої стратегії підготовки вчителів до адаптації в нових умовах навчання, що виникають у школах, де вони працюють [2: 10].

Державний стандарт базової і повної середньої освіти, нові програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів, сучасне навчально-методичне забезпечення вивчення іноземних мов стали своєчасним відгуком на соціальне замовлення суспільства. У цих документах, які базуються на Рекомендаціях Ради Європи, закладено принципи комунікативного спрямування, особистісної орієнтації, автономії учня, відповідності специфіки навчання іноземних мов видам мовленнєвої діяльності, що реалізують один із ключових принципів Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти – *“іноземні мови – для життя”*.

Натепер вивчення іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється за двома навчальними програмами (учні 11-річної школи навчаються за програмою у редакції 1998 року, учні 12-річної школи – за програмами 2004 року).

Наприклад, в основі програми, за якою навчаються учні 11-річної школи, лежить формування граматичної компетенції – так званий “граматико-перекладний” підхід до вивчення іноземних мов. Відправним його моментом є мовна форма, а не функція. Останнє на сьогодні вже не сприяє у повній мірі розумінню того, де (в якій сфері, ситуації) і для досягнення якої мети доцільно було б вживати мовний матеріал, що вивчається.

Такий традиційний підхід розглядає учня як більш чи менш пасивного споживача готової інформації. Як результат учні часто не виявляють зацікавленості в обговоренні питань, що пропонуються, недостатньо активно беруть участь в уроці. Власне, вивчення іноземної мови не сприймається учнями як процес оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування.

Тому в основу навчальної програми для 12-річної школи вже покладено формування комунікативної компетенції. Цей підхід акцентує більшу увагу на функціях мовних, лексичних і граматичних одиниць, що сприяє розвитку комунікативно спрямованого оволодіння учнями навчального матеріалу.

Методичні засади нової програми, узгоджені з загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти і є комунікативно спрямованими, зорієнтованими насамперед на формування в учнів мовленнєвих умінь.

Це обумовлено і тим, що в центрі уваги комунікативного підходу перебуває діяльність самого учня, а вчитель залучає його до творчої співпраці для ефективної підготовки і проведення уроку через пошукові, особистісно зорієнтовані завдання, проектну діяльність, дискусійні форми обговорення проблем тощо.

Виходячи із специфіки предмета “іноземна мова”, основною метою навчання є формування іншомовної комунікативної компетенції, оскільки мова є засобом спілкування. У нашому дослідженні ми дотримувалися таких основних змістових ліній комунікативної компетенції:

- а) комунікативні вміння як результат оволодіння іноземною мовою;
- б) мовні знання і навички, їх застосування;
- в) соціокультурні знання, вміння і навички, без яких неможливо сформувати іншомовну комунікативну компетенцію [4: 75].

На сьогодні у країні вивчається переважно чотири іноземні мови: англійська, німецька, французька, іспанська. Окрім того, в окремих навчальних закладах організовано навчання китайської, японської, арабської, турецької, гінді, перської, корейської, італійської, польської, скандинавських мов тощо. Така широка мовна палітра дозволяє виховувати учнів на засадах толерантного ставлення до інших народів, їх історії і культури. Таким чином, учні, які вивчають дві або три іноземні мови, розвивають свою інтеркультуру.

У свою чергу лінгвістична і культурна компетенції у кожній мові змінюються під впливом знання іншої мови і сприяють формуванню міжкультурних умінь і навичок. Вони дозволяють розвивати збагачену, більш складну особистість і посилюють потяг до подальшого вивчення мови та більшої відкритості щодо нового культурного досвіду учні.

Вивчення другої іноземної мови сприяє розвитку здібностей до міжкультурної комунікації на якісно вищому рівні порівняно з першою іноземною мовою. Це пов'язано з тим, що учні починають знайомство з новим предметом, знаходячись на більш високому рівні психологічного та фізичного розвитку. А розвиток в учня здібності до міжкультурної комунікації, тобто до адекватного взаєморозуміння двох і більше учасників комунікаційного акту, які належать до різних національних культур, робить актуальним звернення до цілого ряду особистісних параметрів школярів, які до останнього часу не були предметом детального вивчення ні з боку методистів, ні з боку вчителів. У першу чергу мова йде про формування таких якостей особистості, як відкритість, терпимість і готовність до спілкування.

Особливо слід виокремити відкритість, яку слід розглядати як свободу від упередженого ставлення до представників іншої культури. Дана якість дозволяє побачити в культурі країни, мова якої вивчається, щось незвичайне та незнайоме. З відкритістю

пов'язана здібність людини терпляче відноситись до проявів незвичного в інших культурах, готовність до міжкультурного спілкування, які є вагомою складовою комунікативної компетенції і забезпечують активне спілкування з представниками невідомих соціокультурних спільнот [1: 70].

Важливим для правильної організації сучасного комунікативного процесу є вибір підручника. Прикметною ознакою українських підручників з іноземних мов останнього покоління є те, що в них застосовано особистісно зорієнтований та діяльнісний підхід до добору навчального матеріалу та вправ до самостійної роботи. Зміст підручників, сконструйованих на засадах комунікативного підходу, дозволяє розвивати комунікативні уміння школярів у різних видах мовленнєвої діяльності [3: 31].

При цьому не всі рекомендовані підручники виявилися методично прогресивними: деякі перевантажені навчальним ілюстративним матеріалом; в інших відсутня цілісність системи вправ і завдань тощо. Ми рекомендуємо під час вибору навчального підручника або посібника, зокрема для другої іноземної мови, звернути увагу на такі критерії як: 1) наскільки підручник дозволяє активізувати лінгвістичний досвід учня, набутий при вивченні першої іноземної мови; 2) наскільки даний учбовий матеріал стимулює інтерес до вивчення нової мови та культури; 3) чи він відповідає соціальному досвіду учня і його полікультурним умінням, набутими під час вивчення першої іноземної мови; 4) чи є в даному підручнику достатньо різносторонніх текстів, завдань та вправ для проведення прямого, бі- та триполярного порівняння мов та культур.

Як відомо, на сьогодні у країнах Європейського Союзу 80% дітей вивчають дві й більше іноземних мов. Характерною ознакою загального компонента змісту навчання іноземної мови є наповненість його елементами міжкультурного виміру. Зацікавлює досвід європейців. У французькому ліцеї обов'язковим атрибутом навчання є порівняння культурних особливостей двох народів: тієї країни, мова якої вивчається як іноземна, та своєї країни. Весь зміст навчання підпорядковано розвитку в учнів почуття толерантності до представників інших культур та усвідомленості власної культурної ідентичності. При цьому виховується готовність учнів до усвідомлення як подібних, так і відмінних рис, які можуть мати місце в стосунках між представниками рідної учневі культури та культури, мова якої вивчається.

Наприклад, як окремий пункт у програмі Австрії виділяються знання особливостей політичного, соціального, та економічного життя країн, мова яких вивчається як іноземна, їх внесок у розвиток європейської інтеграції та прогресу людства, передбачається розвиток в учнів міжкультурної свідомості. У процесі навчання чужої мови учня готують бути культурним посередником між представниками рідної та іншомовної культур. Для цього планується здобування знань про особливості та досягнення в галузі культури, щоб майбутні спеціалісти були готові представляти рідну культуру в умовах іншомовного оточення.

Як результат осмислення досвіду співіснування з різними національними групами (турки, курди, італійці, хорвати і т.д.), які зайняли важливе місце в економічному і соціально-культурному житті Німеччини за останні 20 років, виникла і успішно розвивається ціла галузь науково-педагогічної думки – міжкультурна педагогіка. Вона займається не лише проблемами міжкультурних взаємодій, а й питаннями міжкультурного вивчення нерідних мов. В основному мова йде про комплекс аналітично-стратегічних умінь, які розширюють інтерпретаційно-діяльнісний спектр індивідуума в міжособистісному інтерактивному процесі взаємодії з представниками інших культур [5: 6].

За Рекомендаціями Ради Європи термін “міжкультурна свідомість” означає знання, усвідомлення та розуміння подібних і відмінних ознак між “світом, з якого приходиш” та “світом, до спільноти якого прагнеш”, а також усвідомлення регіональних та соціальних відмінностей цих двох світів. Окрім міжкультурної свідомості, сучасний підхід передбачає оволодіння міжкультурними вміннями і навичками, що охоплюють: а) здатність встановлювати зв'язок між власною та іноземною культурою; б) сприйнятливості до поняття культури та здатність розпізнавати і застосовувати різні стратегії, щоб встановити контакт з

носіями іншої мови і культури; в) здатність виконувати роль культурного посередника між власною та іноземною культурами, ефективно керувати розв'язанням непорозумінь і культурних конфліктів [4: 81].

Таким чином, міжкультурне навчання охоплює цілий ряд окремих аспектів, починаючи від лінгвістичних (вивчення без еквівалентної лексики та інше), прагматичних (як правильно себе вести в конкретній ситуації), естетичних (що вважається красивим або відразливим в іншій культурі) та етичних (що являють собою моральні цінності) проблем.

Навчання іноземної мови в Україні та деяких країнах Європи відбувається з орієнтацією на спілкування з носіями мови. Однак, в умовах інтеграційних процесів, що мають місце в Європі та в світі, досить актуальною є проблема спілкування іноземною мовою з усіма, хто цією мовою володіє, але не є її носієм. Саме таке завдання ставлять перед собою науковці і вчителі таких країн, як Норвегія, Швеція, Фінляндія, Іспанія. Іншими словами, учні повинні бути здатними здійснювати міжкультурну взаємодію іноземною мовою як з носіями мови, так і з представниками інших народів, які володіють цією мовою.

Висновки та перспективи. Теоретичне осмислення висунутої нами проблеми дозволяє стверджувати, що сучасне вивчення іноземним мовам має спиратися на міжкультурний підхід. Саме він дає можливість учням адекватно сприймати іншомовні поняття та вживати їх у різноманітних соціально-зумовлених ситуаціях. Ідеологічна нейтральність, толерантність та неупередженість до інформації; ситуативна і культурологічна автентичність текстів; культурний релятивізм (відсутність рис етноцентризму); можлива наявність різноманітних позицій щодо трактування історичних подій повинні стати критеріями відбору змісту навчального матеріалу. Крім того міжкультурна компетенція сприяє розвитку цілісної, гармонійної, високоморальної самоусвідомленої особистості, яка є відкритою для сприйняття та розуміння нових культур та спільнот.

Важливим напрямком для подальших досліджень вважаємо розробку новітніх виховних технологій, які можна впроваджувати під час вивчення іноземних мов, які сприяють цілеспрямованому вихованню загальнолюдських цінностей, за допомогою культурної спадщини свого народу та народів інших країн, взаєморозуміння з ними. Важливою метою таких технологій має бути формування в учнів здатності до міжособистісного та міжкультурного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальская Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. – М.: АРКТИ – ГЛОССА, 2000. – С.70.
2. Коваленко О. Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття: Проект Ради Європи // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – №5. – С.10-12.
3. Міністерство освіти і науки України. Про навчально-методичне забезпечення комунікативного підходу до вивчення іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: Інформаційні матеріали // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – № 4. – С.22-32.
4. Перщук О. Особливості змісту навчання іноземної мови в старшій школі у країнах західної Європи//Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – №6. – С.75-81.
5. Яковлева Л.Н. Межкультурная коммуникация как основа обучения второму иностранному языку // Иностранные языки в школе. – 2001. – №6. – С.4-7.

УДК 37.032

Т.Д. Гнаткович

ТЕКСТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ

У статті аналізується використання тексту на уроках української мови як засобу формування мовної компетентності учнів. Подано класифікацію текстів за функціональним